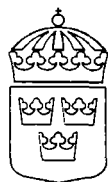

Utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU10

Verksamheten inom Europarådet

1989/90
UU10

Sammanfattning

I föreliggande betänkande behandlas *dels* redogörelse 1989/90:12 beträffande verksamheten i Europarådets parlamentariska församling samt skrivelse 1989/90:29 om verksamheten i Europarådets ministerkommitté, *dels* motion 1988/89:U517 yrkande 2 om Europarådets betydelse för en demokratiseringsprocess i Östeuropa samt motion 1989/90:U6 om tortyr i Turkiet.

Redogörelserna

Med redogörelse 1989/90:12, daterad den 13 oktober 1989, har den svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska församling överlämnat berättelse rörande församlingsmötena under tiden maj 1988—5 maj 1989 (40:e sessionen).

Med skrivelse 1989/90:29, daterad den 19 oktober 1989, har regeringen överlämnat redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under 1988.

Bakgrund till redogörelserna

Parlamentariska församlingens 40:e session har på sedvanligt sätt varit uppdelad i tre plenarmöten, vilka hållits i Strasbourg, jämte en extra fjärde session den 5 maj 1989 för att högtidlighålla Europarådets 40-årsjubileum i Strasbourg. En s.k. minisession ägde rum i Vouliagmeni, Athen, den 27—30 juni 1988. Formellt utgjordes detta möte av ett sammanträde med det ständiga utskottet som agerade på den parlamentariska församlingens vägnar.

Församlingens 40:e session inleddes med att den franske senatoren Louis Jung i egenskap av omvald församlingspresident i ett tal till församlingen erinrade om den europeiska kampanjen om nord—syd-beroende och solidaritet som var inne i sin aktiva fas. Kampanjen syftade till att göra allmänna opinionen medveten om de invecklade relationerna mellan Europas och utvecklingsländernas folk. En huvudpunkt i kampanjen var konferensen i Madrid i juni 1988,

mellan parlamentariker och icke-medlemsorganisationer, vars syfte var att anta ett handlingsprogram för framtiden — den s.k. Madridappellen.

Församlingspresidenten beklagade det fortsatta visumkravet gentemot de medlemsländer i Europarådet som inte också var medlemmar i EG, men uttalade optimism i fråga om en snar lösning av problemet. Det franska visumkravet upphävdes sedermera i december 1988.

Församlingspresidenten berörde även de inledande kontakterna mellan Europarådet och Östeuropa mot bakgrund av ett möte i april 1988 mellan församlingens byrå och en delegation från Högsta Sovjet.

Under den 40:e sessionen erhöll Europarådet två nya medlemmar genom San Marinos inträde i november 1988 och Finlands inträde på Europarådets 40-årsdag den 5 maj 1989. Antalet medlemsstater i rådet uppgår därmed till 23.

Vad gäller de politiska frågorna har bl.a. följande frågor behandlats: Israels ockupation av Västbanken och Gaza, judarnas situation i Sovjetunionen, öst—väst-förbindelserna och situationen i Rumänien.

Förutom det politiska området har församlingens arbete berört alla de sektorer som täcks av dess fjorton utskott. Sålunda har bl.a. behandlats: europeisk flygtransportpolitik och flygsäkerhet, kampen mot narkotika, gränsöverskridande TV-sändningar, Unesco, miljöpolitik och skyddet av Nordsjön, europeisk rymdpolitik, territoriell asyl och europeiskt jordbruk.

Ministerkommittén har under 1988 hållit två ordinarie möten, medan ställföreträdarna samlats nio gånger. På kommitténs dagordning har bl.a. stått öst—väst-förbindelserna, ESK-processen, kontakterna mellan Europarådet och Östeuropa, situationen i Mellanöstern och Europarådets nord—syd-kampanj.

Fem ordinarie fackministerkonferenser arrangerades inom Europarådet under året: en i Oslo om ungdomsfrågor, en i Lissabon om rättsliga frågor, en i County Mayo i Irland om kommunala frågor, en i Lausanne om planfrågor och slutligen en i Stockholm om massmedia.

Under ministerkommittén har liksom tidigare år verksamheten bedrivits i skilda kommittéer och expertgrupper rörande mänskliga rättigheter, massmediafrågor, sociala frågor, arbetsmarknadsfrågor, utbildningsfrågor, kulturfrågor, idrottsfrågor, ungdomsfrågor, hälso- och sjukvårdsfrågor, miljöfrågor, regionala och kommunala frågor och rättsfrågor.

Vad gäller mänskliga rättigheter lades den europeiska konventionen till förhindrande av tortyr, som antogs av ministerkommittén den 26 juni 1987, fram för undertecknande den 26 november samma år och hade vid utgången av år 1988 ratificerats av nio av Europarådets medlemsstater. Sverige ratificerade konventionen den 21 juni 1988 och den trädde i kraft den 1 februari 1989.

Det löpande arbetet på mänskliga rättighetsområdet i övrigt har liksom under tidigare år bedrivits i styrkommittén för mänskliga rättigheter och i dess tre expertkommittéer. Styrkommittén uppmärksammade under året särskilt problemet med den ökande måltillströmningen i kommissionen för mänskliga rättigheter. På sikt kommer

detta problem även att påverka domstolens arbetssituation. Såväl inom kommissionen som inom domstolen övervägs åtgärder för att rationalisera organens arbete.

Förslaget om rätt för enskilda klagande att hänskjuta sitt ärende till domstolen som lagts fram av en av expertkommittéerna har skjutits på framtiden eftersom det för närvarande bedöms utsiktslöst att nå politisk enighet om en reform av detta slag.

På området för massmediafrågor präglades arbetet inom styrkommittén för massmediafrågor framför allt av arbetet på en konvention om gränsöverskridande TV-sändningar i Europa och av förberedelserna för den andra fackministerkonferensen om massmediapolitik som ägde rum i Stockholm den 23–24 november 1988. På dagordningen för konferensen stod olika aspekter av europeisk massmediapolitik i ett internationellt sammanhang. Konferensens viktigaste resultat var dock att ministrarna lyckades nå enighet om vissa kvarstående tvistefrågor i det förslag till konvention om gränsöverskridande TV-sändningar som utarbetats. Efter en del ytterligare överläggningar efter årsskiftet 1988/89 öppnades konventionen för undertecknande den 5 maj 1989.

Frågor med anknytning till migrationen till och inom Europa behandlas i flera olika styrkommittéer inom Europarådet. Sverige innehar ordförandeskapet i en expertkommitté som arbetar med olika typer av aktiviteter för att främja goda relationer mellan invandrare och majoritetsbefolkning (community relations). Inom ramen för detta flerårsprojekt arrangerades under året bl a ett europeiskt kollokvium om invandringsfrågor och medias roll.

Europarådets arbete efter den 5 maj 1989

Församlingens 41:a session inleddes i maj 1989. Församlingen valde dels Anders Björck till ny president efter den franske senatoren Louis Jung, dels den franska deputeraden Catherine Lalumière till ny generalsekreterare efter spanjoren Marcelino Oreja.

Bland frågor som debatterades vid majmötet kan nämnas Europarådets framtida roll i det europeiska samarbetet dels med EG, dels med Östeuropa, särskild gäststatus i församlingen för icke-medlemsländer, iranska hot mot medborgare i västländer, situationen i Libanon, UNHCR:s verksamhet och tropiska regnskogar.

Församlingens s.k. minisession hölls sommaren 1989 undantagsvis i Strasbourg och inte som traditionellt i ett annat av rådets medlemsländer. Anledningen var att Sovjetunionens president Michail Gorbatsjov inbjödits att tala inför församlingen i samband med sitt officiella besök i Frankrike. Under denna minisession erhöll även fyra östeuropeiska länder särskild gäststatus i församlingen, nämligen Sovjetunionen, Polen, Ungern och Jugoslavien.

Vid mötet i september 1989 behandlade församlingen bl.a. situationen för återvändande exilchilenare, Mellanöstern, EFTA, OECD, skyddet av ozonlagret, de etniska minoriteterna i Bulgarien och Rumänien, internationell vapenhandel och AIDS.

Minsterkommittén har under 1989 hållit två ordinarie möten, dels på Europarådets 40-årsdag i maj, dels i november. Ministerkommittén antog vid 40-årsjubileet i maj både en deklaration och en resolution om Europarådets framtida mer aktiva roll i det europeiska samarbetet både i förhållande till EG och till Östeuropa.

Vid ministerkommitténs möte den 16 november 1989 diskuterades framför allt utvecklingen i Östeuropa och Europarådets förbindelser med Sovjetunionen, Polen, Ungern och Jugoslavien. Vid mötet deltog även utrikesministrarna från de tre sistnämnda länderna varvid Polen och Ungern tillträdde Europarådets kulturkonvention. Jugoslavien har redan tidigare tillträtt denna konvention. Ministerkommittén noterade Ungerns ansökan om medlemskap i Europarådet som ett slående bevis för den pågående reform- och demokratiseringsprocessen i landet. Den polske utrikesministern meddelade Polens avsikt att på viss sikt ansöka om medlemskap i Europarådet.

Minsterkommittén uttalade sig positivt till en utvärdering av möjligheterna för samarbete mellan Europarådet och Sovjetunionen och till landets anslutning till vissa av Europarådets konventioner.

Motionerna

I motion 1988/89:U517 av Ingemar Eliasson m.fl. (fp) hemställs i yrkande

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Europarådets betydelse för en demokratiseringsprocess i öst.

Motionärerna anför att Europarådet och dess underorgan skulle kunna spela en viktig roll för att främja den alleuropeiska tanke som bl.a. kommit till uttryck i Michail Gorbatsjovs formulering om det "gemensamma europeiska huset". Europarådet skulle under vissa omständigheter kunna bli ett nytt forum för att stegvis knyta länderna i öst närmare det demokratiska Europa.

I motion 1989/90:U6 av Hans Göran Franck m.fl. (s, m, fp, c, vpk, mp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att i Europarådets ministerkommitté väcka frågan om det omfattande bruket av tortyr i Turkiet, samt att, om snabba effektiva resultat inte uppnås, göra en anmälan mot Turkiet i Europakommissionen för brott mot bindande konventioner.

Bakgrund till motionerna

Östeuropa

Europarådet högtidlighöll den 5 maj 1989 sitt 40-årsjubileum. Mot denna bakgrund och på grund av arbetet inom EG med den inre marknaden från 1992 tog Europarådets dåvarande generalsekreterare Marcelino Oreja initiativet till en översyn av rådets framtida roll. Den resulterade i en politisk deklaration och en resolution som antogs av

ministerkommittén den 5 maj i år. Förbindelserna med bl.a. Östeuropa och en koncentration av Europarådets verksamhet med huvudinriktning på mänskliga rättigheter och en europeisk kulturell identitet är huvudteman i dessa dokument.

En delegation från Europarådets parlamentariska församling besökte Moskva för första gången den 26—29 juni 1989 på inbjudan av Högsta Sovjet. Besöket ägde rum en vecka innan president Michail Gorbatsjov talade inför Europarådet i Strasbourg. Delegationen från Europarådet leddes av den parlamentariska församlingens nyvalde president Anders Björck och syftet var dels att undersöka hur det parlamentariska samarbetet mellan Europarådet och Sovjetunionen skulle kunna utvecklas, dels att diskutera tillämpningen av den särskilda gäststatus som skulle tilldelas Sovjetunionen, Polen, Ungern och Jugoslavien i samband med Europarådets s.k. minisession i Strasbourg i juli 1989.

Skälet till att dessa fyra länder tilldelades särskild gäststatus var att de ansågs ha nått så långt i demokratiseringsprocessen att de inte utan vidare skulle kunna råka ut för ett bakslag. Det är för närvarande inte aktuellt att utöka antalet länder med särskild gäststatus.

De länder som tilldelats särskild gäststatus har rätt att delta i plenardebatterna men har inte rösträtt. De kan även delta i arbetet i den parlamentariska församlingens olika utskott och härigenom bidra med förslag till utformandet av t.ex. olika konventioner.

De framtida samarbetsområdena mellan Europarådet och ovan nämnda östeuropeiska länder är mänskliga rättigheter, miljövard, kultur, konfliktlösning i Europa och bekämpning av terrorism. Länderna har förklarat sig vara beredda att ansluta sig till flera av Europarådets konventioner på dessa områden. Jugoslavien är redan sedan flera år anslutet till Europarådets kulturkonvention och Polen och Ungern anslöt sig till samma konvention vid ministerkommitténs möte den 16 november 1989.

I detta sammanhang kan dessutom nämnas att Europarådet tillsatt en särskild arbetsgrupp för förbindelserna med Östeuropa som har till uppgift att även studera framtida samarbetsmöjligheter med övriga östeuropeiska länder.

Turkiet

Frågan om Turkiet och Europarådet har tidigare flera gånger behandlats av utskottet, senast i betänkande UU 1989/90:UU5 om mänskliga rättigheter. I detta konstateras bl.a. att respekten för de mänskliga rättigheterna ökar sakta i Turkiet. Politiska fri- och rättigheter återställs formellt och den turkiska regeringen ansluter sig till internationella folkrättsliga instrument avseende mänskliga rättigheter. Turkiet har accepterat Europadomstolens behörighet att pröva klagomål från enskilda. Turkiet är även anslutet till Europarådets konvention mot tortyr. För ytterligare formella framsteg mot ökad respekt för de mänskliga rättigheterna krävs dock i flera fall genomgripande lagändringar och i vissa fall ändringar i konstitutionen. Tortyr och misshan-

del är alltså vanligt förekommande trots anslutning till internationella konventioner, vilket bl.a. dokumenterats av Amnesty International.

1989/90:UU10

Situationen i Turkiet har länge varit föremål för en kritisk granskning och debatt i Europarådet. Juridiska utskottet i Europarådets parlamentariska församling kommer den 16 januari 1990 att genomföra en hearing om utvecklingen av mänskliga rättigheter och demokrati i Turkiet.

Utskottet

Redogörelserna

Utskottet har tagit del av den svenska Europarådsdelegationens och regeringens berättelser och konstaterar med tillfredsställelse att Europarådet behandlat en rad frågor av central politisk, ekonomisk, social, kulturell och rättslig betydelse.

Arbetet till skydd för de mänskliga rättigheterna bör även framdeles ges hög prioritet. Vad gäller situationen i Turkiet finner utskottet det alltså angeläget att utvecklingen i detta land följs noggrant och att alla möjligheter tillvaratas för att påskynda en utveckling mot en fullvärdig demokrati i överensstämmelse med Europakonventionen om mänskliga rättigheter och Europarådets stadga.

I anslutning till den diskussion som förs inom rådet om hur organisationen skall effektivisera sin verksamhet vill utskottet framhålla vikten av att rådet koncentrerar sin verksamhet till europeiska frågor av gemensamt intresse bl.a. genom att ge fortsatt hög prioritet åt utvecklingen av förbindelserna med de östeuropeiska länderna. Enligt utskottets bedömning är en sådan koncentration ett viktigt led i rådets ambition att Europarådet framdeles ges en framträdande roll i det europeiska samarbetet under 1990-talet. Medlemsländerna måste också vara redo att, med sedvanliga fördelningsregler, bidra till rådets ökade kostnader för att bl.a. följa utvecklingen i Östeuropa.

Utskottet ser med tillfredsställelse att Europarådet inför sitt 40-årsjubileum 1989 kunde hälsa två nya medlemsländer välkomna i rådet, San Marino och Finland, och under året gav särskild gäststatus åt Sovjetunionen, Polen, Ungern och Jugoslavien.

Motionerna

Östeuropa

Utskottet välkomnar den reformpolitik som genomförs i flera östeuropeiska länder och de nya samarbetsmöjligheter som härigenom öppnas. Vid sidan av det vittförgrenade samarbetet mellan medlemsstaterna inom Europarådet har målsättningen tillkommit att utveckla förbindelserna med Östeuropa genom Europarådet. Utskottet delar denna ambition. Mot denna bakgrund gavs också Sovjetunionen, Polen, Ung-

ern och Jugoslavien särskild gäststatus i Europarådet i juli 1989. Samarbetet med Östeuropa bör utvecklas inom alla de verksamhetsområden där saklig grund finns och där de historiska och kulturella banden gör detta naturligt. Östeuropeisk anslutning till Europarådskonventioner är ett exempel på sådant samarbete. Det får dock aldrig glömmas att Europarådet tillkom för att främja samarbetet mellan Europas demokratier. Utvecklingen av förbindelserna med Östeuropa får inte leda till en urholkning av principerna som ligger till grund för Europarådets identitet och för samarbetet inom organisationens ram.

Kabinettssekreteraren i UD uttalade vid Europarådets ministerkommittémöte den 16 november 1989:

Sverige ser positivt på Ungerns och Polens önskan att ansluta sig till Europarådet. Vi anser att en analys bör inledas snarast av förutsättningarna för deras medlemskap. Från svensk sida kommer vi fortsatt att verka för en snabb utveckling av förbindelserna mellan Europarådet och Polen, Ungern och Sovjetunionen varhelst detta är praktiskt och politiskt möjligt.

Yrkande 2 i motion 1988/89:U517 får därmed anses besvarat.

Turkiet

Av utskottets tidigare betänkanden framgår att Sverige spelat en särskilt aktiv roll när det gäller att kritiskt granska utvecklingen i Turkiet i fråga om mänskliga rättigheter. Även om vissa framsteg skett under de gångna åren mot ökad respekt för de mänskliga rättigheterna i Turkiet återstår mycket innan landet kan kallas en fullvärdig demokrati. I och med det turkiska erkännandet av den individuella klagorätten kan enskilda turkiska tortyrfall, vilket redan är fallet, tas upp inför den europeiska MR-kommissionen och vidare inför domstolen. Det står således numera var och en fritt även i Turkiet att inför MR-kommissionen påtala brott mot mänskliga rättigheter som begås i Turkiet för vilka Turkiet således kan komma att dömas i domstolen.

Antagandet av den europeiska konventionen mot tortyr kommer dessutom att innebära att den s.k. tortyrkommittén, som skall tillse hur staterna efterlever sina åtaganden, kan besöka Turkiet.

Utskottet uttrycker sin oro över att tortyr alltjämt används av turkisk polis- och fängelsepersonal. Europarådet spelar en unik roll när det gäller att övervaka situationen i fråga om mänskliga rättigheter i Turkiet. Utskottet utgår därför ifrån att både den svenska regeringen och den svenska parlamentarikerdelegationen även fortsättningsvis kommer att noga följa denna fråga och ta eventuella erforderliga initiativ.

Motion 1989/90:U6 får härmed anses besvarad.

Utskottet hemställer

1. beträffande *Europarådets betydelse för en demokratisering i Östeuropa*

att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1988/89:U517 besvarat med vad utskottet anfört,

2. beträffande *mänskliga rättigheter i Turkiet*

att riksdagen förklarar motion 1989/90:U6 besvarad med vad utskottet anfört,

res. 1 (mp)

3. beträffande *Europarådsdelegationens redogörelse*

att riksdagen lägger redogörelse 1989/90:12 från svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling rörande församlingsmötena under tiden maj 1988—5 maj 1989 (40:e sessionen) till handlingarna,

4. beträffande *regeringens skrivelse*

att riksdagen lägger regeringens skrivelse 1989/90:29 med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1988 till handlingarna.

Stockholm den 5 december 1989

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Pär Granstedt (c), Margaretha af Ugglas (m), Sture Ericson (s), Nils T Svensson (s), Inger Koch (m), Karl-Göran Biörsmark (fp), Birgitta Hambræus (c), Per Gahrton (mp), Viola Furubjelke (s), Kristina Svensson (s), Anneli Hulthén (s), Eva Björne (m), Margaretha Hemmingsson (s), Håkan Holmberg (fp), Bengt Hurtig (vpk) och Lena Boström (s).

Reservation

Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "Utskottet utgår" och slutar med "anses besvarad" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med motionärerna i att Sverige bör ta erforderliga initiativ och tillstyrker motion 1989/90:U6.

dels att utskottets hemställan i moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *mänskliga rättigheter i Turkiet*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:U6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.